

FILOZOFIA: OSOBNÝ POHĽAD

Peter Frederick STRAWSON

Na začiatku by som chcel načrtnúť určitú predstavu o cieľoch filozofie. Domnievam sa, že všeobecne prevláda názor, podľa ktorého sa filozofia na rozdiel od prírodných vied alebo ostatných odvetví exaktného vzdelania primárne nezaobera určitou špecifickou časťou ľudského myslenia. Predmetom filozofie je ľudské myslenie vo všeobecnosti. Ľudské myslenie vo všeobecnosti je, prirodzene, veľmi komplikované a zahŕňa neurčito rozsiahlu oblasť ideí alebo pojmov. V tejto neurčito veľkej množine sa však dá vyčleniť isté množstvo fundamentálnych, všeobecných, pretrvávajúcich pojmov alebo typov pojmov, tvoriacich akýsi štrukturálny rámec, v ktorom sa odohráva každé bežné uvažovanie o jednotlivostiach. Niekoľko z nich vymenujem: mám na mysli napríklad ideu predmetu, vlastnosti, udalosti, mysle a tela, poznania a presvedčenia, pravdy, významu, nevyhnutnosti, existencie, identity, konania, kauzácie a explanácie. Objasňovanie alebo spresňovanie povahy takýchto pojmov a vzájomných vzťahov medzi nimi je podľa mňa cieľom filozofie. Zdôrazňujem najmä pojem vzájomného vzťahu. Takéto idey - a nepochybne aj mnohé ďalšie - totiž tvoria prepojenú štruktúru, v ktorej rámci, ako tvrdím, budujeme podrobný systém presvedčení, naše obrazy alebo teórie o tom, ako sa veci majú.

Myslím si, že túto charakteristiku cieľa filozofie budú pravdepodobne akceptovať mnohí filozofi, ktorí pracujú v tzv. analytickej tradícii. Menej prijateľná azda bude pre filozofov patriacich k iným tradíciám, ktorí zrejme hľadajú niečo vznešenejšie. Táto charakteristika je, prirodzene, veľmi všeobecná, pomerne vágna a podľa niekoho prakticky neužitočná, bez ohľadu na to, či je alebo nie je prijateľná. Zdá sa totiž, že vôbec nenaznačuje, ako treba objasňovať povahu a vzájomné vzťahy základných štrukturálnych pojmov alebo črt nášho myslenia. Preto narážame na otázku alebo problém *metódy*.

V tomto štádiu by sme mohli urobiť malú historickú odbočku. Nie celkom dávno vznikla na určitom mieste v istom čase celkom špecifická odpoveď na otázku o metóde, celkom špecifický návrh, ako pokračovať ďalej.

Redakcia *Organonu F* ďakuje prof. P.F. Strawsonovi za láskavý súhlas s uverejnením tejto state, ktorú predniesol 26. mája 1994 v Karlových Varoch.

Nie je ťažké zistiť, prečo tento návrh získal všeobecnú podporu. Všetci dospeli nepochybne v určitom zmysle veľmi dobre rozumejú pojmom, o ktorých som hovoril, bez toho, aby zaťažovali svoje hlavy filozofiou. Ich myslenie a rozprávanie demonštrujú bezchybnú *schopnosť* [competence] narábať napríklad s pojmami poznania, pravdy, identity, konania atď. Všetci filozofi aj nefilozofi sa teda vyznačujú tým, čo možno nazvať *praktickým ovládaním* spomínaného konceptuálneho vybavenia. Vieme, ako ho *používať*, a do tejto miery mu už rozumieme. Pravda, jestvuje priepasť medzi tým, ako niečo *vykonať*, a schopnosťou *povedať*, ako sa to vykonalo. Praktická schopnosť vôbec nemá za následok jasné a explicitné pochopenie *teórie* o praxi, noriem alebo princípov, ktoré riadia realizáciu teórie. Cieľom filozofie je preto odhaliť tieto princípy, obnažiť teóriu praxe.

Teraz sa stáva jasnou povaha metódy, ktorú som už spomenul. Ak máme odhalovať princípy praxe, musíme ju študovať v tej podobe, v ktorej je nám najbezprostrednejšie prístupná. Praktické ovládanie pojmov sa najvýraznejšie prejavuje v *používaní* jazykových výrazov pre tieto pojmy, t.j. v reči a pri písaní. Možno teda uzavrieť, že stopu k filozofickému pochopeniu treba hľadať v bežnom nefilozofickom *používaní* slov, ktoré vyjadrujú problematiku pojmy. To znamená, že dôkladné a predsudkami nezaťažované štúdium nášho používania spomínaných jazykových nástrojov v kontakte s inými ľuďmi a so svetom by nám prinajmenšom umožnilo porozumieť detailnej štruktúre našej skutočnej predstavy o svete, a tak by sme sa oslobodili od filozofického fantazирования a zmätkov spôsobených tradičným uvažovaním, ktoré bolo neúplné, nekontrolované alebo rigidné.

Táto metodologická idea vznikla a najviac prekvitala na konci štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov tohto storočia. Stalo sa to v Oxforde. Časom sa zvraty "filozofia prirodzeného jazyka" a "oxfordská filozofia" dokonca stali takmer synonymami. Toto hnutie sa spájalo predovšetkým s J. L. Austinom, ktorý bol jeho najotvorenejším obhajcom a najbrilantnejším exponentom - bol vtípnny, presný a obávaný. Prirodzene, hnutie malo ďalšie spojenia a filiálky. Jeho zdroje však vôbec nemožno ľahko identifikovať. Nemožno celkom ignorovať inú, skoršiu revolučnú vetvu - logický pozitivizmus. Aspoň v počiatkových *postojoch* mali spoločný pohľad na tradičné problémy. Logický pozitivizmus však útočil povrchno vybavený len zjednodušenou teóriou významu a prinajmenšom v Anglicku staval na krehkej báze klasickej empiricistickej epistemológie 18. storočia. Nebol potrebný veľmi zložitý cvik v štúdiu skutočného fungovania jazyka, aby sa ukázala neadekvátnosť oboch prístupov.

Nemožno prehliadnúť ani veľkého Wittgensteina, lebo to bol práve on, kto v mene potreby "priviesť slová späť k ich používaniu v jazyku, čo je ich pravým domovom" bojoval proti presvedčeniu o adekvátnosti humovského aparátu privátnych impresií a ideí. Priamy Wittgensteinov vplyv na rozvoj lingvistickej filozofie v Oxforde v povojnových rokoch bol však zjavne slabý. Až po publikovaní *Filozofických skúmaní* roku 1953, ktoré jasne a všeobecne ukázali Wittgensteina ako filozofického génia, sa moc a sila jeho myšlienok, o ktorých sa hovorilo v Cambridgei, viac rozšírila. Ale aj potom sa rozširovala len postupne, lebo oxfordský štýl bol celkom iný a štýl má svoju zotrvačnosť.

Nech sú zdroje lingvistickej filozofie akékoľvek, možno rozumne očakávať, že jej tvrdenia a metódy vzbudia podozrenie a nepriateľstvo v radoch nefilozofov aj akademických filozofov. Ako môže štúdium takej suchopárnej záležitosti, akou je bežné používanie prirodzeného jazyka, vrhnúť svetlo na hlboké filozofické otázky? Lingvistických filozofov obviňovali z hlúposti, triviálnosti, výhovoriek, malichernosti, sebauspokojenia, konzervatizmu a iných rovnako škodlivých chýb. Kritici, ktorí sa oháňali podobnými obyčieniami, museli považovať za čudné, ak si to vôbec všimli, že hnutie s takými ťažkými nedostatkami si dokázalo zabezpečiť enormný vplyv všade tam, kde bola filozofickým jazykom angličtina, najmä v Spojených štátoch amerických. V povojnovom období pokračoval prílev mladých zahraničných študentov a vážených učiteľov filozofie do Oxfordu v nevidanom množstve. A oxfordských filozofov čoraz častejšie pozývali, aby svoje produkty exportovali do USA.

Ani nepriateľstvo, ani nadšenie, ktoré hnutie vyvolalo, vôbec nebolo prekvapením. Atmosféra konkrétnych a neformálnych jasností, ktorými hnutie žilo, spôsobila skutočný zmätok a nepokoj mnohým, ktorých predstava o filozofii bola viac povznášajúca než určitá. Čo bolo jasné, zdalo sa temným pre tých, ktorých nevedomou túžbou bola nejasnosť, a štúdium bežných vecí sa pokladalo za opovržlivo ezoterické v oblasti, kde sa očakávalo, že všetko bude výnimočné. Avšak skutočným záujemcom o vec - najmä tým, ktorí boli nedávno oslobodení od nútenej intelektuálnej sterilnosti šiestich rokov vojny - ponúкло nové hnutie neobyčajne čerstvý prístup a skutočnú nádej, že grandiózne, ale vždy chybné teórie sa nahradia skutočne zistiteľnými pravdami. Podivným spôsobom sa v novom hnutí snúbila skromnosť cieľov s veľkosťou nárokov. Sľúbené výsledky sa nemali dosiahnuť pomocou geniálnej inšpirácie, ale na základe starostlivej pozornosti, ktorú dôvtipní ľudia venovali skutočnému používaniu slov v aktuálnych situáciách. (Ako to svojho času vyjadril Austin, keď z francúzskeho výrazu "au pied de la letter" urobil slovnú

hračku "the foot of the letter is the foot of the ladder".) A predsa samotné výsledky mali byť veľké. V blízkej budúcnosti sa mali vyriešiť mnohé staré problémy a s konečnou platnosťou sa mali zničiť veľké, pompézne konkurenčné systémy a tradičný empiricismus, ktorý sa proti nim staval v mene prírodnej vedy a reálnosti vlastnej skromnej metafyziky. Na druhej strane sa malo ponúknuť odhalenie celého detailného a rozmanitého konceptuálneho sveta s jeho jemnou a komplexnou štruktúrou, sveta, ktorý sa vždy rozprestieral okolo nás a ktorý sme začali pozorovať hneď, ako sme prestali upierať zrak na imaginárnu grandióznosť a na jednoduchosti.

Ašpirácie každého revolučného hnutia sa zriedkavo vyplnia viac než len čiastočne. To isté sa stalo aj v tomto prípade. Sebavedomé využívanie lingvistickej metódy často úspešne odhaľovalo chyby a nejasnosti a - čo je pozitívnejšie - úspešne odkrývalo mnohé detaily subštruktúry nášho myslenia. V týchto ohľadoch sa jej užitočnosť nikdy nevyčerpá. Napriek tomu má metóda vážne obmedzenia. Už sa viac nezdá, že sama osebe uspokojí všetky nároky na filozofické skúmanie. Zhruba povedané, príliš mnoho vecí predpokladá ako daných, a hoci dokáže odhaliť mnoho často fascinujúcich detailov, sama osebe zrejme nedosiahne a neukáže štrukturálne spojenia medzi základnými pojmami alebo typmi pojmov, o ktorých som už hovoril a ktoré sú fundamentálne pre našu všeobecnú predstavu o svete. Inými slovami, táto metóda sama osebe nedokáže uspokojiť neprestajnú filozofickú túžbu po všeobecnosti, po systéme, hoci často býva produktívna. Ide, prirodzene, o metafyzickú túžbu. Príliš dobre vieme, ako často túto túžbu živili ilúzie, a jej výsledkom boli konštrukcie, ktoré sa neukázali - povedané Wittgensteinovými slovami - "ničím iným, len domčekmi z karát", hoci sa mohli zdať ohromujúce.

Nejestvuje však dôvod, prečo by sa niečo z relatívne jednoduchého alebo umierneného *ducha* lingvistickej metódy nedalo zachovať a zároveň prekonať jej obmedzenia sledovaním fundamentálneho usporiadania konceptuálnych spojení prítomných v ľudskom myslení, a tak určiť všeobecnú štruktúru, ktorú nedokázala odhaliť nová metóda so svojimi jemnosťami. Tento relatívne skromný duch sa zachová, ak sa uspokojíme s najlepším *opisom* skutočnej štruktúry nášho myslenia o svete, aký dokážeme urobiť, a vzdáme sa ambícií nahradiť ju novou, dokonalejšou štruktúrou, ktorá by mala lepšie reprezentovať pravdivú a hlbokú povahu reality. Avšak metóda musí byť iná, hoci duch zostáva nezmenený. Nebude stačiť detailné skúmanie skutočného používania slov, "toho, čo hovoríme, keď". Pre takéto metafyzické podujatie - t.j. na účely "deskriptívnej metafyziky", ako som ju nazval - nie sú dostatočne všeobecné a ďalekosiahle rozlíšenia, ktoré pomocou tejto metódy môžeme nájsť, a spojenia, ktoré môžeme nadviazať.

Výslnie lingvistického hnutia, obdobie, v ktorom pre viacerých filozofov bola jeho metóda najpríťažlivejšia, bolo relatívne krátke. Výlučná príťažlivosť tohto hnutia neprežila päťdesiate roky a vytratila sa už na konci tohto desaťročia, hoci hnutie zanechalo ako hodnotný odkaz nový stupeň jemného rozlišovania a primeranosti konceptuálneho uvedomenia. Vplyv konkurenčnej túžby po všeobecnosti viedol okrem iného k adekvátnejšiemu pochopeniu daného predmetu a k zvýšenej schopnosti oceniť prínosy veľkých filozofických konštrukcií minulosti. Dokonca aj sám Austin začal pred svojou smutnou predčasnou smrťou vypracúvať *všeobecnú* klasifikačnú teóriu aktov jazykovej komunikácie, hoci sa neustále vystríhal čohokoľvek, čo by sa podobalo metafyzickej konštrukcii. Zároveň teórie významu vo všeobecnosti začali nezávisle predpokladať ambicióznejšie a obsažnejšie formy.

Chcel by som uviesť jednu ilustráciu ďalšieho vývoja, ktorý smeruje k všeobecnejšiemu cieľu. Bude pre mňa najjednoduchšie, ak budem hovoriť o niektorých aspektoch svojej práce. O filozofii sa často predpokladá, že má svoje vnútorné členenie, hoci - ako som poznamenal - zaoberá sa skôr ľudským myslením vo všeobecnosti než určitou parciálnou časťou ľudského myslenia, napríklad fyzikou, biológiou alebo históriou. Teda praktická filozofia, etika, sa oddeľuje od teoretickej filozofie, v ktorej rámci sa rozlišujú ďalšie tri oblasti - logika, epistemológia a ontológia. Prvá z nich, logika, je teóriou súdov, t.j. teóriou o všeobecných formách a deduktívnych vzťahoch tých jazykovo vyjadriteľných myšlienok, ktoré môžu byť pravdivé alebo nepravdivé. Druhá z nich, epistemológia, je teóriou poznania, teóriou o tom, čo možno poznať a ako to možno poznať. Napokon ontológia je všeobecnou teóriou bytia, toho, čo fundamentálne existuje. Pravda, mnohí významní filozofi minulosti vynaložili veľké úsilie, aby ukázali, že tieto oblasti skúmania nie sú od seba oddelené. Azda prvým z nich bol Aristoteles, ktorý vo svojej doktríne o prvých podstatách spojil logiku a ontológiu. Potom nasledoval ešte pozoruhodnejší Immanuel Kant, ktorý našiel v *logických* formách cestu k možnostiam poznania na jednej strane a nevyhnutnej všeobecnej prirodzenosti jeho *predmetov* na druhej strane. V súčasnosti môžeme zase spomenúť Quina, ktorý je azda najvýznamnejším a najvplyvnejším súčasným filozofom a ktorého doktrína ontologického záväzku je logickou doktrínou: byť znamená byť medzi konečnými [ultimate] predmetmi referencie alebo subjektmi predikácie, alebo keď použijeme jeho pomerne špeciálnu terminológiu, byť medzi hodnotami kvantifikovaných premenných v striktno budovanom vedeckom jazyku.

O týchto spojeniach budem teraz uvažovať z trochu inej perspektívy, ktorá však v ničom nadväzuje na uvedených troch filozofov. Začnem

niektorými úvahami o poznaní a jeho objektoch. Je nám jasné, ako bolo jasné Kantovi, že o svete okolo nás musíme mať prinajmenšom nejaké *myšlienky a zároveň* si ho musíme akosi *uvedomovať*, aby sme o ňom nadobudli nejaké poznanie. Dúfam, že je nám opäť jasné, ako bolo jasné Kantovi, že musíme mať všeobecné pojmy, aby sme vôbec mali myšlienky, a že svet si môžeme uvedomovať len prostredníctvom zmyslového vnímania. Alebo, povedané jeho slovami, naše rozumenie je diskurzívne a naše nazeranie (*Anschaaung*) alebo fundamentálna forma uvedomenia je zmyslová. K našim pojmom teda musia patriť pojmy aplikovateľné na predmety zmyslovej skúsenosti, ak má naše myslenie viesť k poznaniu sveta, k poznaniu toho, čo existuje. Keďže *podstatou* všeobecných pojmov je, že sú všeobecné, t.j. dajú sa mnohonásobne aplikovať na rôzne individuálne prípady, takisto je jasné, že ak máme vôbec uchopiť nejaké pojmy, ak vôbec máme mať nejakú schopnosť aplikovať ich, musíme byť *aspoň potenciálne* schopní rozlíšiť rôzne individuálne inštancie daného pojmu od všetkých ostatných inštancií, pričom zároveň ich musíme chápať ako podobné inštancie toho istého pojmu. Vo sfére predmetov zmyslovej skúsenosti je jediným nevyhnutným základom pre túto možnosť práve priestorovočasová odlišiteľnosť. Fundamentálnym prípadom individuálnej inštancie všeobecného pojmu je práve priestorovočasová jednotlivina. Fundamentálnou formou myslenia o našom svete je myslenie, ktoré spája takúto jednotlivinu so všeobecným pojmom, ktorý jednotlivina exemplifikuje, alebo spájajúce dvojicu alebo trojicu jednotlivín so všeobecným *vzťahovým* pojmom, ktorý dvojica alebo trojica exemplifikuje. (Nedomnievam sa, že Kant mal toto na mysli, keď spomínal, že priestor a čas sú apriórnymi formami zmyslového nazerania. Myslím si však, že by bolo lepšie, keby to bol mal na mysli.)

V teórii poznania teda nachádzame fundamentálny rozdiel a súvislosť medzi dvoma ontologickými triedami: priestorovočasovými jednotlivinami na jednej strane a všeobecnými pojmami alebo univerzáliami na druhej strane. Nemenej fundamentálny rozdiel a súvislosť objavíme v logike, v štúdiu všeobecných *foriem* myslenia. Najjednoduchšiu formu súdu, ktorú pozná tradičná logika, reprezentuje istá fundamentálna operácia reči a myslenia: operácia designácie nejakého jednotlivého objektu a určitá všeobecná charakterizácia daného predmetu, alebo inými slovami, operácie určitej singulárnej referencie a predikácie. (Nazývam ju fundamentálnou operáciou, lebo ju predpokladajú ostatné logické operácie zovšeobecnenia a skladania viet.) Medzi jazykovými prvkami, ktoré vstupujú do tejto fundamentálnej kombinácie - medzi referujúcim výrazom a predikátovým výrazom - jestvujú určité formálne logické a gramatické rozdiely. Uvediem niekoľko príkladov. Prinajmenšom v moder-

ných európskych jazykoch je referujúcim výrazom alebo výrazmi, ak ide o relačný súd, vždy podstatné meno alebo zámeno alebo menný zvrat, kým predikátový výraz musí obsahovať tvar slovesa. Takisto aby každý predikátový výraz utvoril úplnú vetu, treba ho doplniť určitým počtom referujúcich výrazov: napríklad predikáty "je štvorcový" alebo "je dospelý" treba doplniť jedným referujúcim výrazom, predikáty "miluje" alebo "je starší než" dvoma referujúcimi výrazmi, predikáty "je medzi" alebo "predstavil" tromi referujúcimi výrazmi, kým ľubovoľný referujúci výraz môže vstúpiť do predikatívnej kombinácie s predikátovými výrazmi ľubovoľného typu: napríklad "Tom je dospelý", "Tom miluje Mary", "Tom predstavil Mary svojmu otcovi" atď. Jestvujú aj iné formálne asymetrie alebo rozdiely medzi referujúcimi a predikátovými výrazmi, napríklad v súvislosti s negáciou, ktorými sa nemieňim zaoberať v tomto príspevku.

Narážame teda na dve veľké duality: prvou dualitou je ontologický alebo metafyzický rozdiel medzi priestorovočasovými jednotlivinami na jednej strane a univerzáliami na druhej strane; druhou dualitou je formálny alebo logický rozdiel medzi dvoma komplementárnymi funkciami referencie a predikácie, medzi singulárnymi termínmi na jednej strane a predikátovými výrazmi na druhej strane. Nie je prekvapujúce, že obe duality sa tradične spájajú. Spojenie je však viac než len náhodné. Domnievam sa totiž, že možno presvedčivo ukázať, že uvedené formálne a logické rozdiely možno podporiť a vysvetliť práve prostredníctvom ontologického rozdielu medzi tým, čo je jednotlivé, a tým, čo je všeobecné. Základom logickej dištinkcie je ontologický rozdiel. Priestorovočasové jednotliviny plnia úlohu základných objektov referencie a univerzálií sa im predikujú práve vďaka povahe jednotlivín a univerzálií. Tento záver možno podporiť rôznymi komplementárnymi a vzájomne sa posilňujúcimi spôsobmi, ktoré nebudem rekapitulovať. Myslím si, že argumenty sú presvedčivé.

Problém sa tu však nekončí. Už som spomenul Quinov názor, že nech v serióznom (on by povedal, vedeckom) diskurze o realite pokladáme za pravý objekt referencie alebo subjekt predikácie čokoľvek, sami sa tým prezentujeme ako pravá entita. To je jeho doktrína ontologického záväzku. Nechcem tu s ňou polemizovať. Keď ju však v súvislosti s našimi bežnými rečovými zvyklosťami pochopíme doslovne, vedie k dôsledku, ktorý aj sám Quine pokladá za neprijateľný. V bežne rozvinutej reči alebo myslení totiž často nepochybne referujeme nielen na priestorovočasové jednotliviny, ale aj na univerzálie a abstraktné objekty vo všeobecnosti, pričom ich pokladáme za subjekty predikácie; napríklad keď hovoríme: "Odvaha nevyhnutne patrí k dobrým vlastnostiam", "7 je prvočíslo" alebo "Krása je v oku pozorova-

vateľa". Zdá sa, že keď pojem predmetu referencie spočíva na pevnom ontologickom základe priestorovočasovej jednotliviny, môže sa odpútať a preniknúť do sféry abstraktného, takže to, čo je všeobecné alebo univerzálne, nemusí vystupovať len vo svojej základnej predikatívnej roli, ale aj ako objekt, entita, subjekt predikácie. To sa zdá a tak to podľa mňa aj je. Nie je v tom nič zlé alebo metafyzicky pochybné.

Dotkli sme sa jednej z najstarších diskusií v celých dejinách filozofie. Je výhodné súperiacim stranám priradiť staré mená: na jednej strane máme "realistov" v otázke univerzálií a na druhej strane sa nachádzajú "nominalisti". Platón je uctievaný alebo zatracovaný ako vodca realistov. Menej významnou, ale rovnako reprezentatívnou postavou druhého tábora je anglický empiricista John Locke s jeho otvorenou nominalistickou frázou "Všetky veci, ktoré existujú, sú jednotlivinami". Sám Quine so svojou oddanosťou prírodnej vede je pripravený akceptovať niektoré abstraktné entity, najmä čísla a triedy, lebo sú nevyhnutné pre rozvoj fyziky. Jeho tolerancia sa však nevzťahuje na *vlastnosti, propozície, významy* alebo *zmysly* slov. Zdôrazňuje, že na rozdiel od čísel a tried im chýba jasný princíp identity, a teda prihádzajú do konfliktu s jeho princípom "Niet entity bez identity".

Nuž to je živná pôda pre rafinovaný argument, ale nebudem ju teraz kypriť. Namiesto toho uvediem dve všeobecné úvahy, ktoré v skutočnosti vôbec nie sú argumentmi, ale aj tak môžu byť vplyvné. Spomenul som Platóna ako otca realizmu v otázke univerzálií a tým som vystavil celý realizmus riziku. Platonizmus, podobne ako karteziánske ego, sa v súčasnosti totiž pokladá za zdiskreditovaný mýtus. To je prvý zdroj odporu k realizmu univerzálií a abstraktných objektov všeobecne. Druhý zdroj je všeobecnejší a hlbší. Vychádza z našich silných dispozícií chápať pod pojmom existencie to isté ako existenciu v prírode, t.j. spočíva na domnienke, že všetko, čo existuje, musí existovať v priestore a čase. Avšak abstraktné objekty vrátane univerzálií nemajú priestorovú a časovú pozíciu (hoci ich inštancie ju majú alebo môžu mať), ak vôbec existujú, a nemajú kauzálnu moc alebo vplyv (hoci ich inštancie majú). Sú len objektmi myslenia. Do nebezpečenstva mytologizácie upadneme len vtedy, ak to prehliadneme a aplikujeme na ne neprimerané modely alebo analógie. Abstraktné objekty existujú ako plnohodnotné objekty koherentného abstraktného myslenia. Prinajmenšom väčšina čistých matematikov tomu implicitne verí. Navrhujem, aby to bolo explicitným presvedčením aj filozofov. Mali by sme totiž byť tými poslednými, kto odmieta možnosť koherentného abstraktného myslenia.

Touto nanajvýš kontroverznou poznámkou ukončím svoje stručné úvahy. Na jednom príklade som sa pokúsil ilustrovať, ako je možné zostať verným

duchu, aj keď nie litere opísanej lingvistickej metódy, a zároveň dosiahnuť výsledky najvyššej všeobecnosti alebo sa o to aspoň pokúsiť. Aj analytický filozof môže byť metafyzikom. Aristoteles, najväčší z našich predchodcov, ktorý sa niekedy jednoducho nazýva "Filozof", bol podľa všetkého aj metafyzikom, aj analytickým filozofom.

Z anglického originálu preložil *Marián Zouhar*.*

---

* Ďakujem Pavlovi Cmorejovi za niektoré stylistické a terminologické opravy, ktoré preklad zlepšili.